

Domsagohistorik

Kalmar tingsrätt

Text Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Göta Hovrätt – Kalmar län – Kalmar tingsrätt

1680 bildade Södra Möre, Norra Möre, Stranda och Handbörds härader en domsaga. Denna bestod fram till 1772 då Södra Möre bröts ut och bildade en egen jurisdiktion.¹ De tre andra häraderna var kvar i en gemensam domsaga. Nästa förändring ägde rum 1857. Kungl. Maj:t beslutade då att Handbörds härad från och med 1858 skulle förenas med Aspelands härad (Handbörd och Aspelands härader, se Oskarshamns tingsrätt). Samma år bildade Norra Möre och Stranda en ny gemensam domsaga, Norra Möre och Stranda härads domsaga, bestående av två tingslag: Stranda härads tingslag och Norra Möre härads tingslag. Från slutet av 1600-talet och långt in på 1900-talet utgjorde Öland en egen domsaga. Denna var till en början indelad i två tingslag, Norra Motet och Södra Motet.²

Södra Möre härads tingsställe fanns i Vassmolösa, sydväst om Kalmar.³ Det äldsta kända tingshuset var från 1630-talet. Flera tingshus uppfördes under 1600-talet, men de var alla ganska dåligt byggda och blev därför inte särskilt långlivade. År 1723 såldes det dåvarande tingshuset. Därefter hölls tinget på gästgiveriet i Vassmolösa samt på häradshövdingebostället. Ett nytt tingshus uppfördes sedan 1752-54. Det användes fram till slutet av 1700-talet, då det var tämligen nedgången. Redan 1785 hade man beslutat att uppföra ett nytt tingshus, men ingenting hände i frågan på flera år.⁴ Ett nytt tingshus stod till slut klart 1796. Byggnaden låg på behörigt avstånd från det ”bullersamma och eldriskabla” gästgiveriet.⁵

Det sista tingshuset i Vassmolösa uppfördes 1862. Det låg mittemot det tidigare tingshuset från 1750-talet.⁶ Ända sedan 1860-talet hade en del av invånarna velat ha ett tingsställe i Nybro. Vissa förespråkade till och med en delning av domsagan. Ingenting hände emellertid i frågan förrän på 1930-talet. Kungl. Maj:t beslutade 1935 att från och med nästa år skulle vartannat tingsammansträde skulle hållas i Vassmolösa och vartannat i Nybro.⁷ I Nybro hölls förhandlingarna i stadsfullmäktiges sessionssal.⁸ I augusti 1966 flyttade häradsrätten in till Kalmar, och tingsställena i Vassmolösa och Nybro drogs in.⁹ Samma år hade ett tingshus uppförts i Kalmar. Det låg vid en genomfartsväg (Smålandsgatan) strax utanför centrum.

Tingsplats för Norra Möre härad var från 1677 Rockneby, som låg norr om Kalmar. I Rockneby fanns tidigare ett äldre tingshus, som sedan flyttades till Sörgärde(?). Ett nytt tingshus uppförde 1870. Byggnaden låg i en trädgård vid en genomfartsled. Både kyrka, gästgiveri och järnvägsstation fanns i närheten. Omkring år 1900 tillkom en arkivbyggnad. Först på 1930-talet flyttades tingsförhandlingarna till Kalmar. Fram till 1965 höll häradsrätten förhandlingar i en hyrd våning inne i Kalmar, som numera fungerar som kontorslokal.

År 1667 blev Mönsterås tingsställe för Stranda härad. Det fanns också en tingsplats i Ålem. Under 1700-talet höll emellertid häradet ting omväxlande på de båda platserna, sommarhalvåret i Mönsterås och vinterhalvåret i Ålem. I Mönsterås hölls tinget till en början på den så kallade

1 K.Br. den 17/3 1770 och den 31/3 1773 (Almquist Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige: med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954 s. 386).

2 Almquist, Jan Eric *Lagsagor och domsagor i Sverige : med särskild hänsyn till den judiciella indelningen* Norstedt Stockholm 1954-1955, s. 385ff

3 Vassmolösa omtalas som tingsplats 1629, Björkman, Liss-Eric *Till tings i Södra Möre* Kalmar 1970, s. 11

4 Björkman s. 11-17.

5 Björkman s. 18.

6 Björkman s. 23.

7 Björkman s. 23-31.

8 SFS 1935:541 6§

9 SFS 1966:404.

Krögaregården, ett kombinerat tingshus och gästgiveri. Även i Ålem fanns ett kombinerat tingshus och gästgiveri, uppfört 1766. Ålem upphörde emellertid att vara ordinarie tingsplats 1795. På 1760-talet stod ett nytt tingshus i Mönsterås klart. Den gamla Krögaregården var nedsliten, och tingshusbyggnadsskyldige köpte istället handelsmannen Nils Bruhns fastighet och gjorde om denna till tingshus. Ännu ett nytt tingshus uppfördes på platsen 1797. Byggnaden låg ganska centralt vid en park, i närheten av både kommunhuset och järnvägsstationen.¹⁰ Från och med 1948 slogs tingslagen i Norra Möre och Stranda härads domsaga samman till ett enda. Ting hölls i både Mönsterås och Kalmar.¹¹ Mönsterås upphörde som tingsställe 1968.¹²

Öland utgjorde som sagt en egen jurisdiktion med två tingslag: Norra Motet och Södra Motet. Södra Motet höll sedan lång tid tillbaka ting i Färjestaden. Det äldsta tingshuset uppfördes troligtvis på 1720-talet, det vill säga samtidigt som Färjestaden blev rätts tingsstad. Huset brann emellertid ned 1745. Mellan åren 1745 och 1752 hölls dock ting i Fröbygårda i Vickelby socken. År 1751 uppfördes ett tingshus i anslutning till gästgiveriet i Färjestaden. Även detta hus brann ned. Det skedde 1811 då blixten slog ned. Ett nytt tingshus uppfördes dock samma år. Även denna byggnad låg precis bredvid gästgiveriet.¹³ På 1880-talet var emellertid tingshuset i ”särdeles förfallet skick”,¹⁴ vilket ledde till att man 1899-1900 uppförde ett nytt hus på samma plats som det gamla.¹⁵

Från slutet av 1600-talet och fram till mitten av 1700-talet hade Norra Motet sitt tingsställe i Borgholm (som blev stad först 1816). Förhandlingarna hölls mestadels på gästgiveriet. År 1745 uppfördes en tingsstuga i Lundegård, där även häradshövdingebostället fanns, och tinget flyttades dit. Både häradshövdingebostället och tingsstugan, som nästan var färdigbyggd, brann emellertid ned till grunden sommaren 1745. En ny, tillfällig stuga stod klar på hösten samma år. År 1762 uppfördes ännu ett tingshus i Lundegård. Det användes fram till 1810 då tinget flyttade in i en ny byggnad. Det gamla tingshuset blev övernattningsbostad för åklagare och nämndemän. År 1917 övergavs emellertid Lundegård som tingsställe till förmån för Rosenfors, som låg vid Borgholm. Tingshusbyggnadsskyldige hade köpt ett hus där 1916.¹⁶ Från och med ingången av 1943 slogs Ölands båda tingslag samman till ett enda. Färjestaden och Rosenfors övergavs som tingsplatser, och tingsstället förlades istället till Borgholm.¹⁷ Där hade man de tingshusbyggnadsskyldige och Borgholms stad 1943 uppfört ett nytt stads- och tingshus. Byggnaden låg vid torget mittemot kyrkan, och ting hölls här fram till 1982 (se nedan). Idag fungerar den som kommunhus.¹⁸

Kalmar stad hade rådhusrätt. Det gamla medeltida rådhuset förstördes i en brand 1647. Det dröjde sedan flera år innan ett nytt rådhus kunde uppföras, skånska kriget under andra hälften av 1670-talet och en ny brand 1679 försenade byggnadsarbetet. Till en början höll man förhandlingar i ett provisoriskt trähus (uppfört 1648). Arbetet tog tid, byggnadsarbetet pågick i sex års tid (1684-1690), men 1691 invigdes till slut det nya rådhuset vid Stortorget. Byggnaden eldhärjades 1731 då en brand bröt ut i ett av grannhusen. Tornet, taket och all träinredning förstördes, men rådhusbyggnaden kunde räddas och renoveras med tiden.¹⁹

10 Almquist s. 386; Molin, Harry: ”*Ting och tingshus i Mönsterås*”, s. 5-12. I: ”Stranda” Stranda hembygdsförenings årsskrift 1983-1984, årgång 57-58; Svensson, Bengt: ”*Lag och rätt i Stranda härad*”, s. 40. I: ”Stranda” Stranda hembygdsförenings årsskrift 1989-1990, årgång 63-64.

11 SFS 1947:679.

12 Molin s. 7f. Jfr SFS 1968:525.

13 Wullt, Harald *Tingsställen på Öland*” Borgholm 1948, s. 4ff.

14 ”NLB’s betänkande 1884”. Tabell n:o 1 om Ölands Södra Mot härads tingslag.

15 Wullt s. 6.

16 Wullt s. 6-12.

17 SFS 1942:822.

18 Wullt s. 12.

19 Hofrén, Manne: ”Kalmar – karolinska borgarhus i sten”, Kalmar 1970, s. 25-46; Rosenqvist, Dan: ”Rådhuset – en av Kalmars många ögonstenar. En essä om husets omfattande historia”, otryckt PM?

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan hade byggts ut, socialvården och bostadsbyggandet likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades. Domkretsarna blev betydligt större än vad de hade varit tidigare.²⁰ Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. År 1965 förstatligades rådhusrätterna. I Kalmar län skedde förändringar i den judiciella indelningen 1969,²¹ och i början av 1970-talet trädde den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt.

Två nya tingsrätter bildades i det aktuella området 1971: Kalmar tingsrätt, med tingsställe i Kalmar (Rådhuset), och Möre och Ölands tingsrätt med tingsplats i Kalmar (Södra Möres tingshus från 1966) och Borgholm (stad- och tingshuset).²² Från och med 1982 slogs de två tingsrätterna samman till en: Kalmar tingsrätt. Både Kalmar och Borgholm var fortfarande tingsställen.²³ Tingsstället i Borgholm försvann dock 1983.²⁴ Sedan 1987 finns både tingsrätten och länsrätten i Södra Möres gamla hus. Fram till 1986 hade tingsrätten dessutom kvar lokaler i rådhuset.

Ordinarie domare

Lagmän i Kalmar tingsrätt

Sune Hellroth	fullm. 10.2.1970	1971–1976
Sten von der Osten-Sacken	fullm. 23.6.1976	1976–1983
Gunnar Gyllenram (m)	fullm. 28.4. 1983	1983–

Lagmän i Möre och Ölands tingsrätt

Liss-Eric Björkman (m)	fullm. 17.11.1961	1969–1978
------------------------	-------------------	-----------

Under perioden 1978–1981 var Christer Wibling, Arne Reis och Gunnar Gyllenram till förordnade lagmän

Rådmän i Kalmar tingsrätt

Lars Östlihn	1971–1983
Curt Mejåre	1971, 1982–1993
Björn Inger	1977–1981
Jan-Eric Nordahl	1981–1984

20 Från och med 1952 omfattade Norra Möre och Stranda domsaga Alsterbro, Döderhults, Ålems, Ryssby, Läckeby och Dörby landskommuner samt Mönsterås köping. I Södra Möre domsaga ingick Madesjö, Ljungbyholms, Visselfjärda, Mortorps, Södermöre, Söderåkra och Torsås landskommuner, Emmaboda köping och Nybro stad. Ölands domsaga omfattade Ölands-Åkerbo, Köpingsviks, Gärdslösa, Torslunda, Mörbylånga och Ottenby landskommuner samt Borgholms stad (SFS 1950:447).

21 Ändringarna var ett steg på vägen mot underrättsreformen 1971. Södra Möre domsaga, Ölands domsaga samt Norra Möre och Stranda domsaga skulle, med undantag av Mönsterås köping och Ålems landskommun, från och med 1969 bilda en ny domsaga vid namn Möre och Ölands domsaga. Kansliet placerades i Kalmar, och tingsställena i Kalmar och Borgholm (SFS 1968:525).

Mönsterås köping och Ålems landskommun, se Oskarshamns tingsrätt.

22 Kalmar tingsrätts domkrets omfattade området för Kalmar kommun. I domkretsen för Möre och Ölands tingsrätt ingick, efter ytterligare kommunsammanslagningar, Torsås, Emmaboda och Nybro kommuner samt kommunerna på Öland (Koncept den 17/6 1970 från Justitiedepartementet till Göta hovrätten, Dnr 1217/70, s. 3f). Jfr SFS 1973:740.

23 SFS 1981:422.

24 SFS 1982:996.

Rådmän i Möre och Ölands tingsrätt

Bo-Göran Stenström	1969–1974
Curt Mejäre	1972–1981
Staffan Hägerdal	1974–1981

Södra Möre härad

Domsagotillhörighet:	1680–1772	Med Handbörd, Stranda och Norra Möre härad
	1773–1970	Egen domsaga
Tingsplatser:	1680–1966	Vassmolösa ²⁵
	1950–1966	Nybro
	1966–1970	Kalmar

Norra Möre härad

Domsagotillhörighet:	1680–1772	Med Handbörd, Stranda och Södra Möre härad
	1773–1857	Med Handbörd och Stranda härad
	1858–1970	Med Stranda härad
Tingsplatser:	?–1930	Rockneby
	1930–1965	Kalmar

Ölands härad

Domsagotillhörighet:	1680–1970	Egen domsaga ²⁶
Tingsplatser i Norra Motet:	slutet av 1600-talet–1745	Borgholms Gästgiveri
	1745–1916	Lundegård
	1917–1942	Rosenfors
	1943–1970	Borgholm
Tingsplatser i Södra Motet:	1680–1745	Färjestaden
	1745–1752	Fröbygårdar, Vickelby socken
	1745–1943	Färjestaden
	1943–1970	Borgholm

Norra Motet**Häradshövdingar****Södra Möre domsaga**

Jonas Papke	fullm. 29.6.1762	1773–1774
Bengt Carl Ekerman	fullm. 21.6.1774	1774–1776
Hans Christian Lunell	fullm. 1.5.1776	1776–1792

²⁵ Vassmolösa var tingsplats även före 1680

²⁶ Mellan 1680 och 1943 var domsagan indelad i två tingslag, Norra resp. Södra Motet. Norra Motet omfattade Åkerbo, Förbo, Slättbo och Runsten härad. I Södra Motets tingslag ingick Möckleby, Hulterstad, Gräsgård och Algutrum härad

Gustaf Anton von Brinckman	fullm. 29.1.1793	1793–1813
Johan Jakob Bergström	fullm. 7.12.1813	1813–1841†
Axel Larsson	fullm. 11.7.1842	1842–1845†
Sven Lorentz Theorell	fullm. 23.1.1846	1846–1858
Johan Magnus Lindgren	fullm. 7.12.1858	1858–1890†
Alfred Waldenström	fullm. 10.4.1891	1891–1913
Nils Joel Mauritz Helling	fullm. 20.3.1914	1914–1938†
Torsten Emanuel Fredriksson	fullm. 21.7.1938	1938–1961
Liss-Eric Björkman	fullm. 17.11.1961	1962–1968

Norra Möre och Stranda domsaga

Johan Petter Berg	fullm. 29.12.1842	1858–1884
Samuel Arfwidsson	fullm. 10.4.1885	1885–1908†
John Emanuel Zetterstedt	fullm. 31.12.1908	1908–1939†
Gunnar Davidsson Lundström	fullm. 19.12.1941	1942–1951
Klas Nilsson	fullm.	1952–1968

Ölands domsaga

Nils Oljeqvist	fullm. 24.1.1681	1681–1690
Johan Bergqvist ²⁷	fullm. 22.2.1690	1690–1710†
Abraham Bauman	fullm. 4.11.1710	1710–1731
Georg Swebelius	fullm. 1.7.1731	1731–1743
Petrus Nobelius	fullm. 11.6.1744	1744–1761
Johan Grahn	fullm. 14.7.1761	1761–1776
Johan Henrik Åderman	fullm. 25.6.1776	1776–1791
Josef Dahlgren	fullm. 21.2.1791	1791–1808†
Johan Peter Blidberg	fullm. 22.12.1808	1808–1809
Fredrik Adolf De Berg	fullm. 16.4.1809	1809–1829†
Anders Vilhelm Rydström	fullm. 30.9.1830	1830–1856†
Johan Fredrik Caspersson	fullm. 27.10.1857	1857–1880†
Carl Birger Hasselrot	fullm. 6.8.1880	1880–1911†
Johan Gustaf Henning Söderbaum	fullm. 31.8.1911	1911–1938
Harald Wullt	fullm. 17.6.1938	1938–1950
Jon Gudmund Haldan Lindencrona	fullm. 13.1.1950	1950–1969

Stranda härad

Domsagotillhörighet:	1680–1772	Med Handbörd, Norra Möre och Södra Möre härad
	1773–1857	Med Norra Möre och Södra Möre härad
	1858–1970	Med Norra Möre härad
Tingsplatser:	1680–1767 ²⁸	Mönsterås
	1766–1795	Ålem (alternerande med Mönsterås)
	1767–1968	Mönsterås
	1968–1970	Oskarshamn

---

²⁷ Adlad Ädelberg

²⁸ Mönsterås var tingsstället redan 1667

Häradshövdingar i Norra Möre och Stranda domsaga

Johan Petter Berg	fullm. 29.12.1842	1858–1884
Samuel Arfwidsson	fullm. 10.4.1885	1885–1908†
John Emanuel Zetterstedt	fullm. 31.12.1908	1908–1939†
David Gunnar Davidsson Lundström	fullm. 19.12.1941	1942–1952
Klas Nilsson	fullm.	1952–1968

Borgmästare

Oscar Cassel	
Yngve Malmqvist	1934–1963
Sune Hellroth	1964–1970